

Tuzju Kerim

**ТҮРК ТИЛИНИН ЧЕТ ТИЛ КАТАРЫ ҮЙРӨТҮЛҮҮСҮНДӨ
ОМОНИМДЕР МАСЕЛЕСИ**

Tuzju Kerim

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİNDE
EŞADLILAR MESELESİ**

Tuzju Kerim

**ПРОБЛЕМА ОМОНИМОВ В ПРЕПОДАВАНИИ ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК
ИНОСТРАННОГО**

Tuzju Kerim

**THE ISSUE OF HOMONYMS IN TEACHING TURKISH AS
A FOREIGN LANGUAGE**

УДК: 809.43 (575.2) (04)

Омонимдер түрк тилин үйрөтүүчүлөр жана үйрөнүүчүлөр үчүн кыйынчылык жаратып келет. Түрк тилин үйрөнүүчүлөр омонимдерди бири-биринен айырмалоо жана маанилерине жараша туура колдонуулары үчүн кандай чаралар көрүлүшү керек? Бул чаржайыттыкты жокко чыгаруу үчүн аталган сөздөрдүн маанисин айырмалай турган кандай белгилерди көрсөтө алабыз? Бул сөздөрдүн жазылышын бири-биринен айырмалоо мүмкүнбү? Алфавит буга мүмкүнчүлүк бербегенин эске алганда, алфавитке жаңы тамгаларды кошуп, бул маселени чечши мүмкүнбү? Ошондой эле сөздөрдү басым аркылуу айырмалоо үчүн өзгөчө орфографиялык белгилерди колдонсок болобу?

Бул илимий ишибиздин негизги максаты түрк тилин үйрөтүүдө омонимдер маселесин чечүүдө айрым пикирлерди ортого салуу. Булар ишке аша турган болсо, үйрөнүү процесси кыскарат жана ошондой эле түшүнүү жана сүйлөө көндүмдөрүнө салым кошулат.

Негизги сөздөр: чет элдиктерге түрк тилин үйрөтүү, омонимдер, тилдер ортосундагы омонимдер.

Eşadlılar, dilimizin öğretilmesinde gerek öğrenenler gerekse öğrenenler için zorluk sebebidirler. Türkçe öğrenenlerin, eşadlı kelimeleri birbirlerinden ayırbilmeleri ve doğru olarak anlamlandırıp kullanabilmeleri için neler yapılabilir? Bu kargaşanın önüne geçmek için söz konusu kelimeleri hangi anlam ayırıcı işaretlerle ayırabiliriz? Bu kelimelerin yazımlarının birbirlerinden ayrılması mümkün müdür? Mevcut alfabe buna imkân vermediğine göre, alfabeye yeni harfler katarak bu meseleye bir çözüm bulabilir miyiz? Yine bu kelimeleri vurgu yoluyla ayırt edebilmek için özel imla işaretleri kullanılabilir mi?

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Türkçesinin öğretilmesinde eşadlıların bir mesele olmaktan çıkması yönünde bazı fikirler ortaya koymaktır. Bunlar yapılabilirse öğrenme süreci kısaltılmakla beraber anlama ve konuşma becerilerine de katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Yabancılarla Türkçe öğretimi, Eşadlı sözcükler, Diller arası eşadlılar.

Омонимы как в преподавании, так и в изучении турецкого языка создают некие трудности. Что же можно сделать для того, чтобы различать омонимы друг от друга и правильно использовать их значения в процессе изучения турецкого языка? Какие отличительные семантические особенности можно выделить среди омонимов?

Можно ли различить их друг от друга в правописании? Учитывая, что алфавит не дает такой возможности, можно ли путем введения новых букв в алфавит решить эту проблему? Можно ли использовать орфографические знаки, чтобы с помощью ударения различать те или иные омонимы?

Целью данной работы является выявление путей решения проблемы омонимов в преподавании турецкого языка. Если будут найдены пути решения данного вопроса, это поспособствует сокращению процесса обучения, а также внесет вклад в развитие навыков понимания и говорения.

Ключевые слова: преподавание турецкого языка как иностранного, омонимы, межъязыковые омонимы.

Homonyms are a cause difficulty for both learners and teachers while teaching Turkish language. What can be done for Turkish learners in order to distinguish homonyms from each other and to be able to use them with their correct meanings? What kind of signs can be used to distinguish those words to avoid this mess? Is it possible to distinguish the spelling of these words from each other? Since the present alphabet does not allow it, can we find a solution to this issue adding new letters to the alphabet? Furthermore, is it possible to use some specific spelling signs in order to distinguish these words through emphasis?

The aim of this study is to put forward some ideas about solving the problem of teaching homonyms in Turkish. If these can be done, it will shorten the learning process and also contribute to the comprehension and speaking skills.

Key words: Teaching Turkish to foreigners, homonym words, homonyms between languages.

Giriş

Yabancı dil öğretiminin geçmişi çok eskilere dayansa da Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesinin tarihi fazla uzaklara gitmiyor. Bundan dolayı, kullanılan yöntemler ve araç gereçler tam olarak belirginleşmemiş ve üzerinde çoğunluğun mutabık olduğu bir fikir ortaya çıkmamıştır. Zamanla bu mesele de bir şekilde çözülecek ve en azından ekseriyetin kabul ettiği birtakım kistaslara ulaşılacaktır. Bu meselenin tam olarak çözülememesinin yanında ana dilin kendi mensuplarınca öğrenilmesinde bile zorluk teşkil eden eşadlı kelimeler de ayrı bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkçenin kendi terim biliminde hala tam bir kalıba oturtamadığımız eşadlı kelimelerin aslında en önemli sıkıntılarının biri onların adlandırılmasındadır. Hala bu kelimelere ne diyeceğimizi, onlara nasıl hitap edeceğimizi çözebilmiş değiliz. 'Eşsesli' sözünü çok zaman 'eşadlı' kelimesinin yerine kullanmışlar ve hala da kullanmaktadırlar dilbilimcilerimiz. Bir dil içinde, birbirinden bütünüyle ayrı iki ya da daha çok kavramın ses ya da yazım açısından aynı nitelikteki göstergelerle dile getirilmesi (Aksan, 1971: 72) demek olan eşadlılık (adaşlık, cinas-ı tam) aslında bir üst terimdir. (Çotuksöken, 2011: 286) Bunun altında eşseslilik, eşyazımlılık ve eşşekillilik vardır. Eşadlılık dışındaki diğer üç kavrama eşadlılığa benzer dil olayları (Semedli, 2005: 1) da diyebiliriz. Eşseslilik sadece söyleniş aynı olan ama yazılışı farklı olan kelimelerdir. (Semedli, 2005 s.1) Daha da genel bir ifadeyle eşadlılık, bir dilde manaları tamamen farklı olduğu halde yazılışı ve telaffuzu aynı olan ek, kelime veya kelime gruplarıdır. Ekler kendi başına anlamlı bir birim olarak kullanılmadıkları için bizim asıl ele alacağımız konu kelime düzeyindeki eşadlılıktır. Evet, Türkçenin güzelliklerinden en başta gelen hususiyetlerinden biri olan 'yazıldığı gibi okunması ya da okunduğu gibi yazılması' sebebiyle 'eşadlılık', 'eşseslilik' ve 'eşyazımlılık' Türkçenin kendi içinde neredeyse aynı anlama gelmekte ve birbir uyuşmaktadırlar. Ancak uluslararası ilim dünyasına bu adlandırmayla çıktığımızda tam bir kavram kargaşasıyla karşılaşacağımız ortadadır. Zira ilmi araştırmaların geçerliliğinin en başında gelen husus o dilin sahip olduğu sağlam bir terim bilimidir. Bu sebeple gerek diğer dillerin gerekse Türk Dilleri veya lehçelerinin terim biliminde (Юнусалиев, 1959: 63) 'eşadlılık' ve 'eşseslilik' kavramları tamamen farklı manaları haiz olduğu için biz de bu iki kavramı karıştırmamalıyız ve sadece 'eşadlılık' kavramını kullanmalıyız.

Türkçede Eşadlılar

Bir dilin zenginliğinin veya büyüklüğünün değişik ölçütleri vardır: Söz varlığı, onu konuşan mensuplarının sayısı, yayılma alanları, komşularına veya diğer dillere etkileri vs. Bunlardan söz varlığının zenginliği en basit ifadeyle kelime sayısı ile ölçülebilir. O dili konuşan milletin veya diğer insanların medeniyetinin ve tarihinin zenginliğine bağlı olarak dildeki söz sayısı artar veya azalır. Demek ki, her bir duygu, her bir düşünce kısacası her bir kavram için bunu ifade edecek bir kelime var olması gerekir. Eğer bir dildeki bütün sözlü göstergeler yani kelimeler ayrı ayrı anlamlar ifade ediyorlar ve birbirlerine gösterenleri itibariyle birbir örtüşmüyorsa o dilin söz varlığının ciddi anlamda zengin olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu hiçbir dil için tam olarak mümkün olmamıştır ve olmayacaktır. Zira dünyadaki seslerin sayısı sınırlı olduğu gibi bir dilin de kendi içinde sınırsız sayıda kullanabileceği ses, hece, kelime veya kelime öbeği yoktur. Eğer böyle bir şey mümkün olsaydı bile, bu tekdüzelik olarak düşünülür ve -en azından-şair veya yazarlar tarafından yine bazı kelime oyunlarına başvurulurdu. Ancak bizim işimiz Türkçeyi yeni öğrenmeye başlayan bir yabancı için en temel düzeyde karşılaşabileceği eşadlı kelimeleri öğrenmesine ve bunları doğru olarak kullanabilmesine

kolaylık sağlamak için neler yapabileceğimizin yollarını bulmaktır. Bu meseleyi iki bölümde ele alabiliriz:

1. **Dillerarası Eşadlılar:** Dilin kendi eşadlılarının oluşturacağı zorlukların yanında, öğrencilerin kendi anadillerinde bulunan ve Türkçedeki bazı kelimelerle sadece şekil olarak örtüşen ama mana olarak tamamen farklı sözler olabilir. Bu tip kelimeleri diller arası eşadlılar olarak adlandırıyoruz.

Kırgızistan özelinde düşünüldüğünde karşımıza başka bir mesele daha çıkmaktadır. Bu ise Kırgızca'nın yanında Rusça'nın da günlük hayatta, basın yayında, eğitim ve öğretimde kullanılması ve resmi dil olmasıdır. Türkçe öğrenenler hedef dile karşı çoğu zaman iki ana dille düşünmektedirler. Bundan dolayı Kırgızca'nın yanında Rusça örneklerle de meseleyi ortaya koymaya çalıştık.

Bu kelimeler aynı dil ailesindeki diller veya lehçeler arasında olabileceği gibi biri biriyle hiçbir yakınlığı olmayan diller arasında da olabilir. Nitekim Türkçe ve Almanca arasında bu türdeki kelimelerle ilgili yapılan bir çalışmada yaklaşık 50 sözün tespit edildiğini görüyoruz. (Aygün, 2001). Söz konusu makalesinde Aygün, bu benzerliklerin ortak bir kaynaktan alıntı kelimelerden ve tamamen tesadüfi benzerliklerden kaynaklandığını belirtmiştir. Yine aynı konuda Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasındaki eşsesli kelimeleri ele alan bir makale yayımlanmıştır. (Tokatlı, 2004).

Bu şekilde herhangi iki dil arasındaki sözlerin sayısı çok az olacağı için teker teker bunları ezberletmek en kestirme yoldur. Kırgızistan özelinde ele aldığımızda ise Türkçe'nin Rusya'yla aralarında bu anlamdaki tespit ettiğim kelime sayısı yaklaşık 250 (iki yüz elli)'dir. (Rusça-Türkçe Büyük Sözlük, Moskova,1998) Aynı şekilde Kırgızca'yla da Türkçe arasında benzer yapıdaki kelime sayısı da 550 (beş yüz elli) civarında. Bu kelimeler anlamca yani gösterilen açısından birbiriyle örtüşmeyenler veya diğer adıyla yalancı eşdeğerler. Bu sözler, dil öğrenenler için daha ilginç geldiği için dilin kendi içindeki mevcut eşadlı kelimelere göre daha kolay öğrenilmektedir. Aşağıda bu kelimelerden Türkçe-Rusça ve Türkçe-Kırgızca bazı örnekler verilmiştir.

Rusça ve Türkçede karşılaştığımız bazı örnekler:

Rusça:	Türkçedeki karşılığı:
(Арка)Arka	Kemer
(Азы)Azı	Alfabe
(Баян)Bayan	Akordeon
(Мера)Mera	Ölçü
(Кабан)Kaban	Yaban domuzu
(Оба)Oba	İkisi
(Соль)Sol	Tuz
(Санки)Sanki	Küçük kızak
(Поть)Pot	Ter
(Через)Çerez	-den sonra
(Тут)Tut	Burada
(Яма)Yama	Çukur
Türkçe:	Rusçada karşılığı:
Alet	(Алеть)Süslenmek
Balon	(Балон)Tüp
Spor	(Спор)Tartışma
Sır	(Сыр)Peynir

Kor (Кор) Kızamık
Şire (Шире) Daha geniş
Kırgızca ve Türkçede yer alan buna benzer sözcüklere de bakalım:

Kırgızca: Türkçede karşılığı:

(Аба)Aba Hava
(Ары)Arı Orası
(Бажа)Basa Vasanak
(кыр)Kır Uç,tepe
(Сан-)San- Saymak

Türkçe: Kırgızcada karşılığı:

Каç (Кач-) Kaçmak
Васı (Бажы) Gümrük
Zil (Зил) Kirli sarı su.
Adaş (Адаш-) Karıştırmak, Yanılmak
Ауран I (Айран) Hayran
Ауран II (Айран) Yoğurt
Нак (Ак) Ak

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi gösterenleri aynı olduğu halde anlamları tamamen farklı kelimeler mevcuttur. Yabancı dil veya lehçe öğrenen kişiler aynı sözlerin kendi dillerinde de olduğunu ancak anlamlarının biri birlerine uymadığını gördüğünde biraz zorlanmaktadırlar. Ancak aynı zamanda bunun ilginçliğini de fark etmektedirler. Dolayısıyla bu farklılıklardan başlayarak öğretmek sonuç almayı kolaylaştırmaktadır.

II. Hedef Dildeki Eşadlı Kelimeler: Eşadlı olmayan ancak eşadlılığa benzer olan eşseslilik, eşyazımlılık ve eşşekillilik; eşadlılığa nispeten birbirinden daha kolay ayırt edilebildiği için fazla bir sorun oluşturmamaktadırlar.

Eşsesli kelimelerin yazımları zaten farklı olduğu için öğrenciler yazıda bunu fark edebiliyorlar ve kısa bir zamanda öğreniyorlar:

Bülbül eyler **güle naz**/Ağlayan çok **gülen az**

Aynı şekilde yazılan fakat sesletimleri farklı olan eşyazımlı kelimelerin sayısı çok fazla değildir. Eşadlı ekler vasıtasıyla ortaya çıkmışlardır. Bunlar telaffuz edilirken vurguları farklıdır.

Çocuk **okuma** kitabını yere düşürdü. (Fiilden isim yapım eki – ma)/Elindekini **okuma**, bunu oku. (Olumsuzluk eki –ma)

Eşşekilli kelimeler ise farklı iki kelimenin yani aralarında eşadlılık münasebeti bulunmayan iki kelimenin ekler vasıtasıyla aynı şekilde bürünmeleridir:

Pazarda iki kapkaççı, **kadının** elinden çantasını çaldılar.(hanım,kadın-ın)

Pazarda iki kapkaççı, **kadının** elinden çantasını çaldılar.(hakim,kadı-nın)

Bu yapıların dışında, Türkçe 'de, sözlüklerin taranması sonunda yaklaşık 750 eşadlı kelime olduğu ortaya çıktı.(Güncel Türkçe Sözlük, Ankara, TDK,2011) Bu kelimelerin yarıya yakını, bir yabancıya Türkçe öğrenirken karşılaşılabileceği sözcükler. Bundan dolayı da anlamayı zorlaştırmaktalar. Aslında bu kelimelerin birçoğu eşadlı olmasına rağmen sesletimlerinde ve vurgulamalarında kişiden kişiye göre de farklılıklar görülebilmektedir.(Çelebi ve Furtun, 2014: 367-380) Adı geçen çalışmada, araştırmacılar, aynı eşadlı kelimeyi farklı kişilerin farklı telaffuz ettiklerini belirtmektedirler.

Bu durumda ne yapılabilir? Bu sözler artık günlük kullanımda gerçekten farklı telaffuz ediliyorsa vurgulu hecelerin üstüne vurgu işareti (˘) konularak gösterenleri biri birinden ayrılarak mevcut sorunun çözümüne büyük katkı sağlayacaktır.

1928 yılında kabul edilen alfabeyle beraber yazım kolaylaşmış gibi görünse de sonuçlara baktığımızda sorunlar azalmamış bilakis artmıştır. Türkçenin o günkü zenginliğini karşılamaktan uzak kalmıştır bu alfabe. Belki öz Türkçe kelimeler için bu söylenemeyebilir. Sonuçta alfabe kısırlaşınca aynı göstereni birçok yerde kullandığımız için eşadlılık ve benzer yapıların sayısı çoğalmıştır. Bugün alfabemizin içinde olmayan ama artık günlük hayatta kullandığımız **x,q,w** gibi harflerin alfabeyle dâhil edilmesi bu karışıklığın önüne geçmek ve bir çözüm bulmak için çok yararlı olacaktır.

Yine alfabemizdeki mevcut **h** ve **n** seslerinin yanında kalın **h** sesini verecek **x** ve nazal **n**'nin de alfabeyle girtilmesi birçok sorunu çözecektir. Kapalı **e** dediğimiz **é** 'yi de bu şekilde kullanabiliriz.

Bunlardan başka inceltme ve uzatma işareti olarak kullandığımız (^) işaretinin kullanımında titizlik gösterilmesi de zaruridir.

Sonuç

Dil öğretiminde ve öğreniminde en can alıcı nokta, en keskin dönemlerden biri olan eşadlıların öğretilmesi için örnek cümleler ve deyimler ve gerekse atasözlerinden müteşekkil bir eşadlılar sözlüğü hazırlanmalıdır.

Sonuç olarak anlambilimin, sözlükbilimin ve dil öğretiminin en çetrefilli bir meselesi olan eşadlıların öğretimi ve öğretilmesinde sorunlar hiçbir zaman bitmeyecektir ve tam olarak çözülemeyecektir. Çünkü Türkçenin kendi mensuplarınca bile tam ve kusursuz telaffuz edilemediği bir ortamda bizim bunu bir yabancıdan beklememiz biraz lüks olsa da imkânsız da değildir. Bundan dolayı söz konusu telaffuz çalışmalarının bilgisayar ortamında yaptırılması ve uygulanması daha da faydalı olacaktır.

Eşadlı kelimelerin ayırt edilebilmesinde kullanabileceğimiz birtakım işaretler ve hatta alfabeyle dâhil edilebilecek bazı yeni harfler konusunda bazı önyargı veya kabullerden uzak olarak bu soruna yaklaşmak gerektiği de aşikârdır.

Kaynakça:

1. Aksan, D. "Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim" Türk Dil Kurumu Yayınları. - Ankara, 2007.
2. Aygün, M. Almanca ve Türkçedeki Sesteş Kelimeler ve Bu Kelimelerin Her İki Dildeki Karşılıkları ve Fonksiyonları, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, №11 / Elazığ, 2001.
3. Çelebi S. Kibar Furtun, "Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Eşadlı Sözcüklerin Doğru Sesletiminde Parçalarüstü Birimlerin Görünür Hâle Getirilmesi" Turkish Studies, Volume 9/9, Summer. 2014. ss.367-380.
4. Çotuksöken Y. "Türkçede Ekler, Kökler ve Gövdeler" Cem Yay. - İstanbul, 1991.
5. Güncel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı. - Ankara, 2011.
6. Hasanov H. Azerbaycan Dilinin Omonimler Lügatı Bakı, 1981.

7. Rusça-Türkçe Büyük Sözlük, Moskova, Ruskiy Yazık Yay.Moskova, 1988.
8. Semedli, E. “Eşadlılık ve Eşadlılığa Benzer Dil Olayları”, Ankara Üniversitesi Dil Dergisi №:11, Ankara, 2005.
9. Tokatlı, S. Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesindeki Eşsesli Kelimeler Üzerine, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004.
10. Абдулдаев, Э. Кыргыз тилинин омонимдер сөздүгү. - ред. Илим. - Фрунзе, 1986.
11. Ахманова, О.С. Словарь омонимов русского языка. - Москва, 1976.
12. Бекджанова, Р. Кыргыз тилиндеги омонимдер. - Фрунзе, 1967.
13. Белбаева, М. Қазақ тілінің омонимдер сөздігі. - Алматы, 1988.
14. Юнусалиев, Б.М. Киргизская лексикология: развитие корневых слов. - Фрунзе, 1959.

Рецензент: д.филол.н., профессор Токоев Т.
